

Формування тезауруса з основ дизайну у системі неперервної художньо-проектної освіти: пропедевтичний рівень

Вдовченко Віктор Володимирович,

доктор філософії в галузі дизайну,
професор Інституту реклами м. Києва,
старший науковий співробітник
лабораторії трудової підготовки і
політехнічної творчості Інституту педагогіки
Національної академії педагогічних наук України,
член Спілки дизайнерів України

У статті вперше обґрунтовано та введено до наукового обігу поняття художньо-проектної освіти, висвітлено результати фундаментальних та прикладних досліджень структури та змісту неперервної художньо-проектної освіти. Визначено рівні неперервної художньо-проектної освіти у ЗНЗ і ВНЗ. Основну увагу зацентовано на пропедевтичному рівні підготовки (5-7 кл. ЗНЗ). Розкрито авторську методику формування тезауруса з основ дизайну за лонгітюдним методом дослідження. Окреслено етапи опанування тезауруса з основ дизайну – важливої складової набуття художньо-проектної компетентності. Висвітлено особливості методики формування тезауруса з основ дизайну з врахуванням вікових особливостей учнів середнього шкільного віку і дидактичних принципів: наступності – між початковою й основною школою, також перспективності – між основною та старшою профільною школою зі спеціалізацією «Основи дизайну».

Ключові слова: *фундаментальні та прикладні дослідження структури та змісту неперервної художньо-проектної освіти у ЗНЗ і ВНЗ; методика формування тезауруса з основ дизайну за лонгітюдним методом дослідження в учнів середнього шкільного віку; пропедевтичний рівень художньо-проектної освіти у (5-7 кл.), пропедевтична, допрофільна та профільна підготовка за спеціалізацією «Основи дизайну».*

Постановка проблеми. Євроінтеграція в освітній сфері за болонською угодою в сучасних умовах є більш ніж актуальною, оскільки науковці та менеджери в освіті уже завершують процес узгодження українських освітніх стандартів із європейськими. Одним із аспектів нововведення в освітніх галузях «Мистецтво» та «Технології» є науково обґрунтований добір доцільного понятійно-термінологічного апарату з художнього проектування для формування тезауруса з основ дизайну в профільній підготовці учнів ЗНЗ. В результаті фундаментального дослідження, проведеного нами в 2012-14 рр. розроблено (2012), науково обґрунтовано (2013) та експериментально апробовано (2014) «Методику формування тезауруса з основ дизайну в допрофільній та профільній підготовці в учнів ЗНЗ», диференційовано за віковими особливостями в кожному класі за трьома рівнями досягнення художньо-проектної компетентності: елементи загальнотехнічної компетентності у 5-7 кл. – пропедевтичний рівень; основи художньо-проектної компетентності у 8-9 кл. – допрофільний рівень; художньо-проектної компетентності у профільній школі зі спеціалізацією «Основи дизайну» в 10-11 кл., з дотриманням принципу наступності під час вивчення тезауруса з основ дизайну у вищій школі. Теоретична розробка методики є важливою складовою авторської концепції неперервної художньо-проектної освіти у ЗНЗ – ВНЗ. Методичні елементи авторської методики почали впроваджуватися в ЗНЗ з 1995 р. Теоретичні складові концепції неперервної художньо-проектної освіти в загальноосвітній та вищій школі широко апробувалися на базі експериментальних майданчиків Інституту педагогіки НАПН України з 2000 р. Авторська методика базується на інноваційній педагогічній технології розвивального навчання, компетентнісному, діяльнісному та особистісно зорієнтованому підходах в оволодінні художньо-проектною компетентністю учнями ЗНЗ за спеціалізацією «Основи дизайну».

Поняття, як змістова основа тезаурусу з основ дизайну в пропедевтичній, допрофільній та профільній підготовці учнів ЗНЗ є логічною

формою художнього та проектного мислення, в якій відображаються загальні, істотні й відмінні ознаки предметів навколишнього матеріального середовища та явищ предметно-перетворювальної дійсності.

Тезаурус з основ дизайну систематизовано нами в першому науково-методичному виданні в Україні – «Словнику-довіднику з основ дизайну», де визначення понять подано диференційовано для ЗНЗ [31, 115-125].

Аналіз останніх фундаментальних та прикладних досліджень, проведених автором в Інституті педагогіки Національної академії педагогічних наук України і понад 100 публікацій, надрукованих в 2001-2014 рр. за їх результатами, дозволяє стверджувати, що на початку ХХІ ст. визначена нова тематика дослідження сучасного змісту художньо-проектної освіти, що ґрунтується на синтезованих нами вимогах Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти для освітніх галузей «Мистецтво» та «Технології». Чільне місце серед актуальних і перспективних проблем для педагогічного дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування «Методики формування тезаурус з основ дизайну в допрофільній та профільній підготовці в учнів ЗНЗ». За результатами проведеного нами прикладного педагогічного дослідження проектно-технологічної діяльності учнів початкової та основної школи (2001-2008), фундаментального – художньо-проектної діяльності у старшій профільній школі (2008-2011) сформульовано, науково обґрунтовано та експериментально перевірено «Методику формування тезауруса з основ дизайну в допрофільній та профільній підготовці в учнів ЗНЗ». Див. табл. 1.

Таблиця 1

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ ТЕЗАУРУСА З ОСНОВ ДИЗАЙНУ В ДОПРОФІЛЬНІЙ ТА ПРОФІЛЬНІЙ ПІДГОТОВЦІ УЧНІВ ЗНЗ

Етапи	Клас	Рівень	Назва етапу
1 (1 семестр)	5	Пропедевтичне вивчення	Відбір, засвоєння та застосування дидактично доцільних загальнотехнічних понять та термінів для тезауруса з основ дизайну.
2 (2 семестр)			Диференціація тлумачення професійної інженерної термінології до навчальної діяльності.
3 (1 семестр)	6		Профінформаційне вивчення понять та термінів для тезауруса з основ дизайну за типами професійного проектування в розділах навчальної програми.
4 (2 семестр)			Пропедевтичне вивчення понять та термінів для тезауруса з основ дизайну під час дослідження професійної орієнтації в пізнавальній діяльності.

5 (1 сем)	7		Системне вивчення понять та термінів для тезауруса з основ дизайну в навчальній пізнавальній діяльності
6 (2 семестр)			Моніторинг результатів системного вивчення понять та термінів для тезауруса з основ дизайну з метою вибору подальшого напряму допрофільного навчання.
7 (1 семестр)	8	Допрофільне вивчення	Індивідуальне або групове вивчення і засвоєння понять та термінів для тезауруса з основ дизайну з допомогою комп'ютерного забезпечення.
8 (2 семестр)			Системне вивчення учнівської проектної документації за диференційованими для ЗНЗ класифікованими, структурованими типами промислової документації.
9 (1 семестр)	9		Вивчення понять та термінів для тезауруса з основ дизайну в особливих умовах праці та особливо важливих об'єктів.
10 (2 семестр)			Пропедевтичне вивчення понять та термінів для тезауруса з основ дизайну в залежності від вибору спеціалізації профільного навчання у 10-11 кл.: «Основи дизайну», «Технічне проектування».
11 (1 семестр)	10	Профільне вивчення	Вивчення в проектній діяльності понять та термінів для оволодіння засобами виразності у дизайн-проектах, основами графічного дизайну
12 (2 семестр)			Оволодіння поняттями, термінологією проектної діяльності з комп'ютерними засобами для веб-дизайну.
13 (1 семестр)	11		Вивчення понять та термінів для тезауруса з основ дизайну в художньо-графічній культурі, в учнівських дизайн-проектах з промислового (індустріального) дизайну
14 (2 семестр)			Оволодіння поняттями, термінологією художньо проектної культури на прикладі дизайну середовища.

Методику формування тезауруса з основ дизайну в допрофільній та профільній підготовці в учнів ЗНЗ ми подаємо за рівнями в трьох частинах:
1). Пропедевтичний рівень в 5-7 кл.; 2). Допрофільний рівень в 8-9 кл.;
3). Профільний рівень в 10-11 кл.

Частина 1. Пропедевтичне формування тезауруса з основ дизайну в допрофільній підготовці в учнів ЗНЗ

1 етап. Вибір дидактично доцільних загальнотехнічних базових понять і термінів із основ дизайну учителем основ дизайну сприяє: засвоєнню їх під час аудіального супроводу художньо-проектної діяльності учнями, розвитку мовлення учнів 5 класу в процесі використання ними засвоєного на заняттях понятійно-термінологічного апарату. Отже, тезаурус з основ дизайну у художньо-проектній діяльності формуються в процесі навчальної праці [10]. Цілеспрямована, систематизована методична робота вчителя з основ дизайну спрямовується на добір тільки тієї термінології, яка практично використовуються під час навчального процесу. Для цього дидактично доцільні поняття та терміни для тезауруса з основ дизайну пропедевтичного рівня нами відібрано, обґрунтовано та укладено у формі тезауруса з основ дизайну за 12 блоками, див. табл. 2:

**СТРУКТУРА ТЕЗАУРУСУ З ОСНОВ ДИЗАЙНУ ПРОПЕДЕВТИЧНОГО РІВНЯ
ДЛЯ ОПАНУВАННЯ В ДОПРОФІЛЬНІЙ ТА ПРОФІЛЬНІЙ ПІДГОТОВЦІ
В УЧНІВ 5-7 КЛАСІВ**

Назва блоку понять	Характеристика блоку понять
1. Проектне середовище	Висвітлено організацію місця проектування для дизайнерів, конструкторів у виробничих і навчальних умовах
2. Проектні засоби	Охарактеризовано засоби моделювання, проектування, креслярські виробничі та навчальні прилади
3. Проекціювання	Розкрито систему технічного проектування
4. ЄСКД	Розкрито основні вимоги державних стандартів щодо технічних графічних зображень у Єдиній системі конструкторської документації
5. Ергономіка	Висвітлено місце ергономіки в художньому та технічному проектуванні
6. Об'єкти проектування	Охарактеризовано об'єкти художнього та технічного проектування, естетичні та технічні вимоги до них
7. Дизайн	Розкрито систему художнього проектування - дизайнерського проектування.
8. Колір	Висвітлено особливості кольорознавства в художньому проектуванні (дизайні).
9. Декор	Розкрито сутність декору в художньому проектуванні (дизайні)
10. Візуалізація	Висвітлено особливості візуалізації в художньому проектуванні (дизайні)
11. Композиція	Охарактеризовано композицію в художньому проектуванні (дизайні) та компоновку в технічному проектуванні
12. Схематизація	Охарактеризовано схеми та схематизацію у технічному проектуванні

Формулювання базових понять і термінів для тезауруса з основ дизайну нами опубліковано у словнику-довіднику з основ дизайну [31, 115-125]. Авторська наукова розробка методики продуктивного поетапного вивчення понятійно-термінологічного апарату для тезауруса з основ дизайну (2014) базується на диференційованому їх вивченні в кожному класі ЗНЗ. Для формування тезауруса з основ дизайну використано найбільш уживані та уточнені нами терміни в сучасній навчальній і методичній літературі нижче зазначених авторів: Антоновича Є.А., Васишина Я.В., Шпільчака В.А. [3], Верхоли А.П. [21], Вдовченка В.В. [31, 115-125; 16] та ін. Перепону для ефективного проходження 1 етапу складає непрофесійне педагогічне введення вчителями основ дизайну в навчальний процес важких і не зрозумілих професійних інженерних понять і термінів.

2 етап. Варто врахувати під час проходження 2 етапу – диференційоване тлумачення професійної інженерної термінології до навчальної діяльності в 5 кл. [14]. У публікації вперше в художньо-проектній освіті ЗНЗ подано науково обґрунтовані етапи процесу інженерного проектування, диференційовано до рівня свідомого сприйняття їх учнями. Результати дослідження автором диференціації професійної термінології до

навчальної неодноразово висвітлювалося і має декілька робочих редакцій викладу результатів дослідження (2001, 2006, 2008, 2010, 2014). Ми акцентуємо на цьому увагу вчителів ЗНЗ, викладачів ВНЗ та науковців тому, що не варто брати більш ранню редакцію «Словника-довідника» 2006 р. [31, 115–125] і намагатися в цьому виданні знайти теоретико-методологічні засади фундаментального дослідження 2012-2014 р., узагальнені та сформульовані в 2014 р. [7; 20]. Результати педагогічних досліджень варто сприймати в їх динамічному розвитку і постійному системному вдосконаленні, а не як застиглу, непорушну форму абсолютної істини, поданій в окремій публікації.

Теоретико-методологічною основою для проведених нами педагогічних досліджень (2000-2001, 2002-2008, 2009-2011, 2012-2014) з диференціації професійної термінології для ЗНЗ стали теоретичні положення проблем проектно-технологічної діяльності на виробництві двох видатних докторів педагогічних наук (з психології) української наукової школи - Є.О. Мілеряна [46; 47] та В.О. Моляко [48-55], які, з позицій психолого-педагогічної науки, визначили основоположні підходи сучасної диференціації досліджуваної нами проблематики.

На перший погляд сучасного дослідника, вчителя, який навчає основам дизайну та викладача ВНЗ, тематична література загальновідомих для висвітлення цього етапу авторів – Антоновича Є.А. [3], Волкотруба І.Т. [22], Джонса Дж. К. [27; 28], Клименка В.В. [31; 32], Кудрявцева Т.В. [35], Лазарева Є.Н. [36], Ломова Б.Ф. [37-40], Минервина Г.Б. [29], Нестеренка О.І. [58], Шпари П.Е. [65] застаріла за роками опублікування. В протипагу цій оцінці констатуємо – сучасна наукова література з досліджуваної нами проблематики висвітлює досить глибоко тільки незначні сегменти окремих означених вище проблем. Тому нинішні дослідження в публікаціях виглядають досить вузькопрофесійно. Ми рекомендуємо звернутися саме до запропонованих вище джерел, які уже стали класикою в популяризації художнього (дизайнерського) та технічного (інженерного) проектування

зрозумілою для широкого загалу лексикою. Зазначені, тепер вже раритетні видання, представляють авторів-методологів художнього та технічного проектування в його цілісному огляді, а також з позицій психології творчості проектувальника. Значний внесок у дослідження формування тезауруса з основ дизайну зроблено фундаторами ленінградської (Б.Г. Ананьевим [1; 2]; Б.Ф. Ломовим [37-40]; В.Н. Мясичевим [56; 57]) та київської (Є.О. Мілеряном [46; 47], В.О. Моляко [48-55]) наукових психолого-педагогічних шкіл, які тісно співпрацювали.

3 етап. Передбачає поглиблене вивчення учнями світу професій на пропедевтичному рівні. Це іще не вибір професії, не профорієнтація, а тільки пропедевтична профінформація для ознайомлення із класифікаціями професій для формування тезауруса з основ дизайну. У результаті проведеного нами дослідження широко відомих класифікацій професій (О. Ліпмана, К. Піорковського, Ф. Баумгартена, К. Корнілова, С. Струмліна) та інших [31, II-1-2], ми обрали дві найбільш прийнятні для ХХІ ст. класифікації: профорієнтаційну класифікацію за Є.О. Клімовим [31, II-2-4] і модифіковану нами типологію особистості та привабливого професійного середовища за Дж. Л. Голландом [31, II-1-40], синтезовані у профорієнтаційну класифікацію типів професій за Вдовченком В.В., Тименком В.П. [30]. Зазначені вище дві профорієнтаційні класифікації стали основою для широкої профорієнтації в програмах «Трудове навчання: художня та технічна праця» в 1-4 кл. [64], «Трудового навчання: основи дизайну» в 5-9 кл. [10], «Технології» за спеціалізацією «Основи дизайну» в 10-11 кл. [11], з дотриманням дидактичних принципів наступності та перспективності. Складові цих класифікацій стали системоутворюючими елементами для побудови змістових ліній (розділів) інваріантної та варіативної частин навчальних програм для 1-4, 5-9, 10-11 кл. [64; 10; 11], див. табл. 3.

Таблиця 3

ДОТРИМАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ НАСТУПНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВНОСТІ У РОЗРОБЦІ ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО

**АПАРАТУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ТЕЗАУРУСА З ОСНОВ ДИЗАЙНУ У
БЕЗПЕРЕРВНІЙ ХУДОЖНЬО-ПРОЕКТНІЙ ОСВІТІ 1-4, 5-9, 10-11 КЛ.
Орієнтовний тематичний план за навчальною програмою «Трудове навчання»
(1-4 кл.) для ЗНЗ. Автори: В. Тименко, Л. Денисенко, В. Вдовченко**

№ з/п	Назва модулів і тем	Кіл-сть годин по кл.			
		1	2	3	4
1.	Вступ	4	2	2	2
2.	Людина і природа	12	6	6	6
	Світ професій типу «людина – природа»				
	Робота з рослинними матеріалами				
	Робота з глиною (або пластиліном)				
	Догляд за кімнатними квітами				
	Узагальнююча практична робота				
3.	Я сам та інші люди	18	9	9	9
	Світ професій «людина – людина»				
	Побутова праця				
	Культура зовнішнього вигляду людини. Робота з папером, нитками і тканинами				
	Подарунки та сувеніри до свят. Робота з папером, нитками і тканинами				
	Узагальнююча практична робота				
4.	Людина і знаки інформації	10	5	5	5
	Світ професій «людина – знакові системи				
	Умовні знаки передачі інформації. Робота з картоном і матеріалами хімічного походження				
	Узагальнююча практична робота				
5.	Людина і техніка	12	6	6	6
	Світ професій «людина – техніка»				
	Технічні конструкції. Робота з різними матеріалами				
	Робота з технічним конструктором і різними матеріалами				
	Робота з будівельним конструктором і різними матеріалами				
	Узагальнююча практична робота				
6.	Людина і художнє довілля	14	7	7	7
	Світ професій «людина – художні образи»				
	Художні техніки декоративного і ужиткового мистецтва				
	Макетування архітектурних форм				
	Художнє конструювання предметів побуту				
	Елементи паркового мистецтва				
	Узагальнююча практична робота				
	Всього	70	35	35	35

Загальний тематичний план.

«Трудове навчання: основи дизайну» (5-9 кл.) для ЗНЗ нового типу: ліцеїв, гімназій, коледжів. Загальний тематичний план. Автори: Вдовченко В.В., Тименко В.П.

№ з/п	Розділи	Кількість годин для розділів у класах				
		5	6	7	8	9
	Основна частина. Сучасний дизайн і макетні технології	26	26	52	52	26
1	Вступ	2	2	4	4	2
2	Реалістичний тип професії	8	8	16	16	8
3	Інтелектуальний і конвенціональний типи професій	4	4	8	8	4
4	Соціальний тип професій	4	4	8	8	4
5	Професії художнього виробництва	4	4	8	8	4
6	Резерв часу	3	3	6	6	3
7	Підсумкове заняття	1	1	2	2	1
	Варіативна частина. Етнодизайн	9	9	18	18	9
1	Вступ	1	1	2	2	1
2	Ландшафтний і промисловий дизайн	1	1	2	2	1
3	Дизайн костюма	1	1	2	2	1
4	Графічний дизайн. WEB-дизайн	1	1	2	2	1
5	Протодизайн - декоративно-ужиткове мистецтво. Дизайн середовища	1	1	2	2	1

6	Резерв часу	3	3	6	6	3	
7	Підсумкове заняття за рік	1	1	2	2	1	
		Всього за рік				35	35

**Технології. 10-11 класи. Програма для профільного навчання учнів ЗНЗ.
Спеціалізація «Основи дизайну». Технологічний напрям. Технологічний профіль.
Загальний тематичний план. Автори: Вдовченко В.В., Божко та ін**

Пор № розділів у класах		Розділи	К-сть год для розділів у класах	
10	11		10	11
1	1	Вступ	5	5
2		Засоби виразності у дизайн-проектах	50	
3		Графічний дизайн	50	
4		WEB-дизайн	50	
	2	Художньо-графічна культура у дизайн-проектах		35
	3	Промисловий (індустріальний) дизайн		40
	4	Вступ		5
	5	Проектно-художня культура		35
	6	Дизайн середовища		40
5	7	Резерв навчального часу	50	45
6	8	Підсумкові заняття	5	5
Всього			210	210

Профориєнтаційна класифікація типів професій за проф. Вдовченком В.В., проф. Тименком В.П. стала основою для неперервної художньо-проектної освіти у ЗНЗ – ВНЗ, як стержнева художньо-проектна складова мистецької та технологічної освіти у загальноосвітній та вищій школі, окреслена за участі автора в матеріалах Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти (Освітня галузь «Технології») у 2004 р. [25], 2011 р. [26]. Формування тезауруса з основ дизайну в допрофільній та профільній підготовці в учнів ЗНЗ за системою неперервної художньо-проектної освіти проф. Вдовченка В.В. [7; 20] апробувалося на експериментальних майданчиках Інституту педагогіки НАПН України в ЗНЗ–ВНЗ України (ліцей податкової та рекламної справи № 21 м. Києва, вчитель-методист, вчитель вищої категорії, проф. Вдовченко В.В.), дизайнерських факультетах мистецьких ВНЗ (Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Інститут реклами – викладач, доктор філософії в галузі дизайну, проф. Вдовченко В.В.) та іншими викладачами експериментаторами на факультетах мистецьких та педагогічних ВНЗ, в обласних інститутах післядипломної педагогічної освіти України в містах Біла Церква, Вінниці, Житомирі, Кіровограді, Києві, Полтаві, Черкасах, Чернігові, Центральному ІІПО у м. Києві – старшим науковим

співробітником Інституту педагогіки НАПН України, проф. Вдовченком В.В.).

Теоретичним підґрунтям для цього етапу є праці Є.О. Клімова [34], переклади та коментарі до роботи Дж. Л. Голланда «Ви та Ваша кар'єра» (1994) [31, II-1-40], сучасні наукові та методичні розробки лабораторії трудового виховання та профорієнтації Інституту проблем виховання НАПН України [61] та, зокрема, її провідного дослідника з профорієнтації в трудовому навчанні ЗНЗ Гуцан Л.А. [64], теоретичні та методичні розробки старшого наукового співробітника лабораторії трудової підготовки і політехнічної творчості Інституту педагогіки НАПН України, проф. Вдовченка В.В. [4-20].

4 етап. Передбачає забезпечення особистісної спрямованості на індивідуально привабливі професійні профілі, споріднені професії у процесі виконання навчальних завдань для формування тезауруса з основ дизайну, проведення навчально-тренувальних вправ, виконання учнівських творчих проектів за розробленою нами структурою [15] та удосконаленою в наступних публікаціях [17; 5; 19; 10]. Див табл. 4.

Таблиця 4

**СТРУКТУРА УЧНІВСЬКОГО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЕКТУ
ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ОСНОВ ДИЗАЙНУ В ЗНЗ**

БЛОКИ ТА ЕТАПИ		
Блок I. Проектування	Блок II. Виготовлення	Блок III. захист та презентація
1.1. Інформаційний етап	2.1. Підготовка матеріалів, засобів праці, робочого місця для виготовлення розроблених об'єктів праці	3.1. Підготовка до захисту та презентації результатів навчального проекту
1.2. Дизайнерський та конструкторський етап	2.2. Етап виготовлення деталей	3.2. Захист творчого проекту
1.3. Етап розробки технології виготовлення виробу	2.3. Складальні та монтажні операції	3.3. Презентація результатів навчального проекту

В ЗНЗ необхідно вільно володіти тезаурусом з основ дизайну під час допрофільної підготовки учнів, що забезпечує індивідуальне або колективне проектування виробів, їх виготовлення за технологічною документацією, захист виконаного проекту та його презентації. Терміни та поняття з основ дизайну в допрофільній підготовці в учнів ЗНЗ для цього етапу подані в наукових розробках, навчальних програмах, посібниках, підручниках,

методичних публікаціях проф. Вдовченка В.В. [4; 6; 10; 13; 14; 16; 18; 30; 45; 63].

5 етап. Тезаурус з основ дизайну в допрофільній підготовці в учнів ЗНЗ формується в процесі системного вивчення термінології з проектування в різних видах навчально-пізнавальної діяльності: інформаційній, проектній, технологічній, презентаційній. Опанування учнями ЗНЗ тезауруса з основ дизайну в допрофільній підготовці учнями під час проектно-технологічної діяльності є важливою складовою формування художньо-проектної компетентності учнів на заняттях з основ дизайну в основній та старшій школі. Див. Табл. 5. [19].

Таблиця 5

**ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ
формування художньо-проектної компетентності**

ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ (СКЛАДОВІ) для набуття учнями загальноосвітньої школи художньо-проектної компетентності в освітніх галузях «Мистецтво» та «Технології»			
1 ▼	2 ▼	3 ▼	4 ▼
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ для реалізації художньо-проектної компетентності			
1. Зміст навчального предмету			
Інформація	Проектування	Технології	Презентація
2. Методика навчання за видами діяльності (інформаційною, проектною, технологічною, презентаційною)			
Проведення тематичного пошуку, обробки та засвоєння інформації	Художньо-технічне (5-6 кл.), художнього, технічного, технологічного проектування (8-11 кл.)	Вивчення техніки, матеріалознавства, технології (оволодіння та виконання технологічних переходів, процесів)	Вибір професії, знайомство з особливостями професійної навчальної та виробничої діяльності, основам маркетингу, менеджменту, рекламі
3. Організаційні форми проведення занять			
Робота з: підручником, довідковими матеріалами, технічною документацією, інтернет матеріалами Навчально-дослідницька робота	Фронтальна та індивідуальна проектна робота. Навчання у складі учнівських: дизайнерського бюро, конструкторського бюро, відділі технолога, експериментального бюро	Фронтальна та індивідуальна технологічна робота. Навчання у складі учнівських: виробничих дільниць, бригад, технологічних ліній, експериментального виробництва	Фронтальна та індивідуальна профінформаційна (5-7 кл.), профорієнтаційна (8-11 кл.) робота. Навчання у складі учнівських: центрів з вибору професії, відділу маркетингу, менеджмент-центру (холдингу), відділу реклами, виставкового центру
4. Предметно-розвивальне середовище			
Учнівський інформаційний центр, центр науково-технічної інформації, музей техніки та профільного виробництва	Учнівські: дизайнерське бюро, конструкторське бюро, відділ технолога, експериментальне бюро, гурток з конструювання та профільного моделювання (авіамодельний, судномодельний та ін.)	Учнівські: виробничі дільниці, бригади, технологічні лінії, експериментальні виробництва	Учнівські: центр з вибору професії, відділ маркетингу, менеджмент-центр (холдинг), відділу реклами, виставковий центр
Складові навчальної діяльності для формування художньо-проектної компетентності			

Загальнотехнічна інформаційна та комунікативна діяльність	Проектна діяльність	Технологічна діяльність	Профорінформаційна (5-7 кл.), профорієнтаційна (8-11 кл.), маркетингова, менеджерська, рекламна, презентаційна діяльність
Компетенції, сформовані в процесі навчальної діяльності за змістовими лініями			
Загальнотехнічна інформаційна та комунікативна компетенція	Проектна компетенція	Технологічна компетенція	Презентаційна компетенція
ХУДОЖНЬО–ПРОЕКТНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ на заняттях «Основи дизайну» в основній та старшій школі, за навчальними програмами: стандарту, академічним, профільним			

6 етап. В табл. 6 подано узагальнені результати експериментальних педагогічних досліджень автора лонгітюдним методом* на посадах: вчителя-експериментатора основ дизайну ліцею податкової та рекламної справи № 21 м. Києва у 5-9, 10-11 кл.; викладача-експериментатора Інституту реклами навчальної дисципліни «Методика викладання образотворчого мистецтва та дизайну» і «Педагогічної практики». В учительській та викладацькій діяльності апробувалася також авторська педагогічна технологія розвивального навчання проф. Вдовченка В.В. для продуктивного формування тезаурусу з основ дизайну під час вивчення профільного предмета «Основи дизайну» у ЗНЗ та його викладання дизайнерами магістерського освітньо-кваліфікаційного рівня із застосуванням активних та інтерактивних форм і методів навчання у сучасному навчально-виховному процесі [8; 30, 89-100]. Див. табл. 6.

**Лонгітюдний метод дослідження* (лат. longus — тривалий) — тривале й систематичне вивчення одних і тих досліджуваних, що дозволяє визначати діапазон вікової й індивідуальної мінливості фаз життєвого циклу людини; дослідження, яке проводиться частіше над однією особистістю, але іноді і над групою, протягом довгого часу (іноді від народження і до зрілого віку і навіть старості). Б.Г. Ананьєв широко використовував Л.м.д., називаючи його методом лонгітюдного спостереження.

Таблиця 6

**ПРОДУКТИВНІСТЬ ЗАСВОЄННЯ ПОНЯТЬ З ОСНОВ ДИЗАЙНУ У:
ЗНЗ – у 5-9 кл. та 10-11 кл.; ВНЗ – молодший спеціаліст, бакалавр, магістр**

Узагальнені результати експериментальних досліджень		Кредо інтерактивного навчання: Понад 2400 рр. тому Конфуцій сказав: <i>Те, що я чую - я забуваю. Те, що я бачу й чую – я трохи пам'ятаю. Те, що я чую, бачу й обговорюю – я починаю розуміти. Коли я чую, бачу, обговорюю й роблю –</i>
розповідь-монолог	5 %	
читання (самостійне)	10 %	
аудіо-, відеонавчання	20 %	
показ (демонстрація)	30 %	
дискусійна група (обговорення навчального матеріалу в малій групі)	50 %	
практика у процесі проектно-технологічної діяльності	75 %	

навчання інших (учень навчає учня)	90%	<i>я набуваю знань і навичок. Коли я передаю знання іншим – я стаю майстром.</i>
------------------------------------	-----	--

Висновки.

1. Теоретико-методологічною основою для проведених нами педагогічних досліджень (2000-2001, 2002-2008, 2009-2011, 2012-2014) з диференціації професійної термінології для формування тезауруса з основ дизайну в допрофільній та профільній підготовці в учнів ЗНЗ є теоретичні положення та праці з проблем оволодіння понятійно-термінологічним апаратом в проектно-технологічної діяльності на виробництві Антоновича Є.А., Васишина Я.В., Вдовченка В.В., Верхоли А.П. Волкотруба І.Т., Джонса Дж.К., Лазарева Є.Н., Мілеряна Є.О., Мінервіна Г.Б., Моляко В.О., Нестеренка О.І., Шпари П.Е. Завдяки дослідженням зазначених авторів нам вдалося науково обґрунтувати диференційовано до вікових особливостей професійну термінологію для формування тезауруса з основ дизайну в допрофільній та профільній підготовці в учнів ЗНЗ.

2. Диференційоване тлумачення професійної інженерної термінології для навчальної діяльності в 5-7 кл. неодноразово висвітлювалося і має багато робочих редакцій викладу результатів дослідження (2001, 2006, 2008, 2010, 2014), а тому відомі широкому загалу педагогів, які формують тезаурус з основ дизайну в допрофільній підготовці учнів ЗНЗ за спеціалізацією «Основи дизайну».

3. Пропедевтичне формулювання базових понять і термінів для формування тезаурус з основ дизайну в навчанні учнів 5-7 кл. апробовано за авторською науково обґрунтованою методикою. Див. табл. 1.

4. Понятійно-термінологічний апарат світу професій для формування тезауруса з основ дизайну в допрофільній підготовці учнів ЗНЗ ми розглядаємо за п'ятьма сферами життєдіяльності - за профорієнтаційною класифікацією Є.О. Клімова – в навчально-методичних комплектах в 1-4 кл.; за типологією особистості та привабливого професійного середовища

Дж. Л. Голландом, синтезованій нами у профорієнтаційну класифікацію типів професій за проф. Вдовченком В.В., проф. Тименком В.П. – в навчально-методичних комплектах з основ дизайну в 5-9, 10-11 кл., з дотриманням дидактичних принципів наступності та перспективності.

5. Укладена нами художньо-проектна термінологія для формування тезауруса з основ дизайну в допрофільній підготовці учнів ЗНЗ забезпечує:

– розуміння особистісної спрямованості на індивідуально привабливий профіль за спеціалізацією «Основи дизайну» в 10-11 кл., а також професійну орієнтацію на споріднені професії у процесі виконання завдань з основ дизайну в допрофільній підготовці учнів ЗНЗ, проведення навчально-тренувальних вправ, виконання учнівських творчих проектів за розробленою та удосконаленою нами структурою навчальних проектів, див. табл. 4;

– володіння лексикою тезауруса з основ дизайну в допрофільній підготовці учнів ЗНЗ під час індивідуального або колективного художнього проектування виробів, їх виготовлення за розробленою технологічною документацією, захист виконаного проекту та його презентації.

6. Формування тезауруса з основ дизайну в допрофільній підготовці учнів ЗНЗ здійснюється в процесі системного вивчення термінології з художнього проектування в різних видах навчально-пізнавальної діяльності: інформаційній, проектній, технологічній, презентаційній – змістових лініях (складових – компетенцій, див. табл. 5) для набуття учнями 5-7 кл. елементів художньо-проектної компетентності.

7. Результати експериментальних педагогічних досліджень старшого наукового співробітника Вдовченка В.В, проведених лонгітудним методом на посаді вчителя-експериментатора основ дизайну ліцею податкової та рекламної справи №21 м. Києва; викладача курсів перепідготовки і підвищення кваліфікації цілого ряду обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, м. Києва, Центрального ІППОПП; професора Інституту реклами узагальнені та схвалені в лабораторії трудової підготовки і політехнічної творчості Інституту педагогіки Національної академії

педагогічних наук України, див. Список використаних джерел.

Розкриття етапів за вище зазначеними рівнями «Методики формування тезауруса з основ дизайну в допрофільній та профільній підготовці в учнів ЗНЗ, студентів ВНЗ подається в наступних публікаціях автора: Частина 2. Допрофільне вивчення в 8-9 кл.; Частина 3. Профільне вивчення в 10-11 кл.; Частина 4. Формування тезауруса з основ дизайну у вищій школі.

Список використаних джерел.

1. Ананьев Б.Г., Веккер Л.М., Ломов Б.Ф., Ярмоленко А.В. Осознание в процессе познания и труда. Под ред. Б.Г. Ананьева. – М., Изд-во АПН РСФСР, 1959. – 263 с., ил.
2. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания / Б.Г. Ананьев // Избранные психологические труды: В 2-х т. – М.: Педагогика, 1980. – Т.1. – С.16 – 178.
3. Антонович Є.А., Василишин Я.В., Шпільчак В.А. Російсько-український словник-довідник з інженерної графіки, дизайну та архітектури: Навч. посібник. – Львів: Світ, 2001. – 240 с.: іл.
4. Антонович Є.А., Вдовченко В.В. Синтез дизайну і технології у системі національної неперервної дизайн-освіти / Теорія і методика виховання. Науково-педагогічний вісник. За ред. В.Г. Бутенка. - Херсон: Гринь Д.С., 2012. Вип. 2. – С.4-8.
5. Антонович Є.А., Вдовченко В.В та ін. Етнодизайн. Експериментальна програма для 5-9 кл. // Сільська школа України. №21 (93) липень, 2004, - С.4-23.
6. Антонович Є.А., Вдовченко В.В. Фундаментальні та прикладні дослідження синтезу дизайну і технологій у системі неперервної дизайнерської та технологічної освіти // Становлення і розвиток етнодизайну: український та європейський досвід: зб. наук. праць / упорядн. і відп. ред. Є.А. Антонович. - Полтава: Полтавський літератор, 2012. - Кн. 1. - С. 104–113.
7. Вдовченко В.В. Забезпечення наступності змісту навчання основам матеріалознавства в загальній школі (на прикладі обробки деревини) //Зб. наук. праць: Спец. вип. / В.Г. Кузь (гол. ред.) та ін. – К.: Науковий світ. –2002. – С.21-24.
8. Вдовченко В.В. Застосування понять з дизайнерського проектування в технологічній освіті // Zbiór raportów naukowych “Aktualne naukowe badania. Od teorii do praktyki”/ (30/03/2014 - 31/03/2014) - Warszawa Wydawca: Sp. Z o.o. «Diamont trading tour», 2014. - С. 59-60.
9. Вдовченко В.В. та ін. Методика викладання образотворчого мистецтва і дизайну. Навч. програма для підготовки, перепідготовки вчителя образотв. мистецтва і вчителя труд. навч. для викладання профільних програм за напрямом «Дизайн»: «Основи дизайну», «Графічний дизайн», «Веб-дизайн», «Етнодизайн», «Дизайн середовища (інтер'єрів та екстер'єрів)», «Ландшафтний дизайн» // Завуч №16 (274), 2006. С. 33-44.
10. Вдовченко В.В. Місце і роль праці у формуванні творчої особистості школярів // Вісник Черкаського університету. – Вип. 23. –Черкаси. –2001. - С. 13-16.
11. Вдовченко В.В. та ін. Навчальна програма «Трудове навчання: основи дизайну» для загальноосвітніх навчальних закладів нового типу: ліцеїв, гімназій, коледжів (5-9 класи). Рекомендовано МОН України (№1/11-3179 від 25.07.2008 р.) // Трудова підготовка в закладах освіти. - №9. - 2010. - С.13-34; №10. - 2010. - С.29-48; №11-12. - 2010. - С.11-30.
12. Вдовченко В.В., Божко Т.О. та ін. Навч. програма для 11-річн. школи. Технології. 10-11 кл. Прогр. для профільн. навч. учнів загальноосв. навч. закладів. Спеціалізація „Основи дизайну“. Технологічний напрям. Технологічний профіль. Наказ МОН № 1021 від 28.10.2010. Про надання навч. прогр. грифу «Затверджено МОН України». 2010. – 96 с.

13. Вдовченко В.В. Наступність у формуванні конструктивних умінь в учнів 4 і 5 класів на уроках трудового навчання. - На правах рукопису. Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 - теорія і методика навчання технологій. Інститут педагогіки НАПНУ. - 297 с.
14. Вдовченко В.В. Наукове обґрунтування добору і реалізації змісту навчального предмета «технології» з технічних видів праці в основній школі // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2012 рік: наукове видання. - К: Інститут педагогіки, 2013. - С.302-303.
15. Вдовченко В.В. Прикладні експериментальні дослідження – апробація змісту інтегрованих курсів з навчальних предметів освітніх галузей «Мистецтво» та «Технології» у Кловському ліцеї № 77 м. Києва // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2011 рік: наук. видання. - К.: Інститут педагогіки, 2012. - С.291-293.
16. Вдовченко В.В. Проектне моделювання на заняттях з освітньої галузі «Технології» // Вісник Черкаського університету. – Вип. 26. – Черкаси. – 2001. – С. 19-22.
17. Вдовченко В.В. Проектування та виготовлення виробів з деревини. Орієнтовний тематично–календарний план модулю (для сільських шкіл) // Сільська школа України. №8 (80) березень, 2004, - С.14-23.
18. Вдовченко В.В., Вдовченко З.В. Оригінальні рішення проблеми креативності старшокласників у фундаментальних і прикладних дослідженнях художнього і технічного проектування // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2009 рік: інформаційне видання. - К: Педагогічна думка, 2010. - С. 232-233
19. Вдовченко В.В. Реалізація змісту модуля “Проектування та виготовлення виробів з деревини” в 5-9 кл. // Трудова підгот. в закладах освіти. – №3. – 2002. – С.4-13.
20. Вдовченко В.В. Теоретичне моделювання реалізації предметної (проектно-технологічної) компетентності на заняттях «Трудового навчання» (основна школа) // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2013 рік. – С.302-303.
21. Вдовченко В.В. та ін. Трудове навчання: технології і дизайн. Програма для 5-го кл. // Сільська школа України. №21 (93) липень 2004, - С. 14–27.
22. Вдовченко В.В. Формування понять з художнього та технічного проектування (за проектно-технологічною системою безперервної технологічної освіти професора Вдовченка В.В.) // Реклама як художньо-комунікативні практики. Зб. матеріалів Міжн. наук.-практ. конф., м. Харків, 27 бер. 2014 р. / За заг. ред. Даниленка В.Я. – Харків: ХДАДМ, 2014. – С. 21-24.
23. Верхола А.П. Словник з креслення. – К.: Вища шк., 1994.– 203 с.
24. Волкотруб И.Т. Основы художественного проектирования: Учебник для худож. учеб. заведений. - 2-е изд., перераб. и доп. - К.: Выща шк. Головное изд-во, 1988. - 191 с, 104 ил. - Библиогр.: 48 назв.
25. Гуцан Л.А. Світ професій: метод. посіб. для вчителів. // К.: Педагогічна думка, 2008. - 87с.
26. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Освіта України, 2004. – № 5 (500). – С. 1-13.
27. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 1392 від 23 листопада 2011 р.: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/cardnpd/1392-2011>
28. Джонс Дж. К. Инженерное и художественное конструирование. Пер. с англ. М.: Мир, 1976. 374 с.
29. Джонс Дж. К. Методы проектирования / Пер. с англ.- 2-е изд. дополн.- М.: Мир, 1986. - 326 с., - загл 1-го изд.: Инженерное и художественное проектирование.
30. Дизайн. Иллюстративный словарь-справочник / Г.Б. Минервин и др.: Под общ. ред. Г.Б. Минервина и В.Т. Шимко. – М.: «Архитектура-С», 2004. – 288 с., ил.

31. Дизайн-освіта: Профільне навчання старшокласників: Програми календарні плани і не тільки ... / Упоряд.: В. Вдовченко та ін. – К.: Вид. дім «Шкіл. світ»: Вид. Л. Галіцина, 2006. – 128 с.
32. Довідник професій: твоя майбутня професія. Упорядники: Д.О. Закатнов, Н.В. Жемера, М.П. Тименко. Вид-во «Українська книга», К., 1999. - 312 с.
33. Клименко В.В. Механізми психомоторики людини. К.: 1997. – 192 с.
34. Клименко В.В. Психологические тесты таланта. – Х.: Фолио. 1997. – 414 с.
35. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения: Учеб. пособие для студ. вузов. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 512 с.
36. Кудрявцев Т.В. Психология технического мышления. М.: Педагогика, 1975. - 303 с.
37. Лазарев Е.Н. Дизайн машин / Е.Н. Лазарев – Л.: Машиностроение, 1988. – 256 с.
38. Ломов Б.Ф. Опыт психологического исследования соотношения навыков рисования и черчения. Дис... канд. психол., наук. Л., 1954.
39. Ломов Б.Ф. Опыт экспериментального исследования пространственного воображения // Проблемы восприятия пространства и пространственных представлений. М.: Изд-во АПН РСФСР, 1961, С. 36-46.
40. Ломов Б.Ф. Психическая регуляция деятельности: Избранные труды. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2006. – 624 с.
41. Ломов Б.Ф. Человек и техника. М.: Советское радио, 1966. 464 с.
42. Мачача Т.С., Вдовченко В.В. та ін. Проект Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти. Освітня галузь «Технології» // Проект Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти: офіц. вид. – К., 2010. – С.67-70.
43. Милерян Е.А. Психология формирования общетрудовых умений. - Автореф. дис ... докт. пед. наук. (по психологии). Л., 1968. - 55 с.
44. Милерян Е.А. Психология формирования общетрудовых политехнических умений. М.: Педагогика, 1973. - 300 с.
45. Моляко В.А. Психология конструкторского замысла. Автореф. дис ... канд. пед. наук. (по психологии) / Ленинград. гос. ун-т. – Ленинград, 1966. – 19 с.
46. Моляко В.А. Психология конструкторского замысла. Л.: 1966. - 166 с.
47. Моляко В.А. и др. Психологические аспекты художественного конструирования. - К.: Знание, 1975. - 25 с.
48. Моляко В.А. Психология конструкторской деятельности. Автореф. дис ... докт. психол. наук: 19.00.03. Л., 1982. - 37 с.
49. Моляко В.А. Психология конструкторской деятельности. М.: Машиностроения, 1983. - 134 с.
50. Моляко В.О. Творческие игры по развитию способностей учащихся. «Конструкторское бюро» // Обдар. дитина. – 1999. - №5. – С.14-17.
51. Моляко В.О. Техническая творческая одаренность // Обдар. дитина. – 2002. - №4. – С.27.
52. Моляко В.О. Художественная одаренность // Обдар. дитина. – 1998. - №5/6. – С.10-12.
53. Мясищев В.Н. Структура личности и отношение человека к действительности // Психология личности: Тексты / Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, А.А. Пузыря. — М.: Изд-во МГУ, 1982. — С. 35-38.
54. Мясищев В.Н. Психология отношений: [избр. психол. тр.] / В.Н. Мясищев. [под ред. А.А. Бодалева]. – Акад. пед. и соц. наук., Моск. психолого-соц. ин-т. – М.: Ин-т практ. психологи; – Воронеж : НПО»МОДЭК, 1995. – 356 с.
55. Нестеренко О.И. Краткая энциклопедия дизайна О.И. Нестеренко. – М.: Молодая гвардия, 1994. – 315 с.
56. Професійна орієнтація : теорія і практика: науково-методичний посібник / За ред. О. В. Мельника. – Івано-Франківськ: “Тіповіт”, 2011. – Вип. № 2. – 279 с.

57. Тарара А.М., Вдовченко В.В. Моделювання добору і реалізації змісту навчального предмета «Технології» в загальноосвітній школі на засадах проектно-технологічного підходу // Проектна діяльність учнів у системі компетентісно спрямованої соціальної і життєвої практики в 11-річн. шк. та позашкільній освіті : в 2 ч. : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 29-30 жовтня 2014 р. / Ред. кол.: О.А. Федоренко, І.Г. Єрмаков (наук. ред.) та ін. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2014. – Ч. 2. – С.163-168.

58. Тарара А.М., Вдовченко В.В. та ін. Формування проектно-технологічної компетентності учнів 5-9 класів у процесі навчальної діяльності // Компетентнісний потенціал проектної діяльності у загальноосвітньому навчальному закладі: Практико зорієнтований посібник / за заг. ред. І.Г. Єрмакова, С.В. Чумак – К., 2010. – С.270-282.

59. Тименко В., Вдовченко В., Веремійчик І., Котелянець Н. Трудове навчання: технічна і художня праця // Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. К.: «Початкова школа». – 2006. – С. 202-245.

60. Тименко В.П., Денисенко Л.І., Вдовченко В.В. Трудове навчання 1-2 кл. // Програми для середн. загальноосв. шк. 1-2 кл. – К.: «Поч. школа». – 2001. – С. 90-118.

61. Шпара П.Е. Техническая эстетика и основы художественного конструирования / П.Е. Шпара, М.П. Шпара - К.: «Выща школа», 1989.- 247 с.